

Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercuria si Sambata.

Pretiu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. seu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. seu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie seu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de u dreptulu la Redactiunea Diariulu

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 102.

— Sibiu, Sambata 20/1 Ianuariu. —

1881.

Anuntiu

pentru domnii abonati din Romania.

Cunoscute sunt neinvinele dificultati de pana acuma relative la expeditiunea diarielor incóce si incolo, cu porto duplu, dupa aceea triplu. In timpulu din urma acelea dificultati se paralisara abia in lun'a din urma a anului, in sensulu art. 38 din legea telegrafo-postala, citata de „Romanulu“ in mai multi Nri ai sei. Acelu art. 38 dice: „Tóte oficiurile postale potu primi si efectua abonamente la jurnale atátu interne, câtu si internationale. Pentru cele interne se va percepe preste tax'a jurnalului si a transportului, unu dreptu de comissionu de 2 la suta in profitulu administratiei, care dreptu inse nu póte fi mai micu de 25 centime. Pentru cele internationale se va urma conformu conventiunilor speciale.“

Asia suna art. 38.

Relative la diariile care mergu din monarchi'a austro-unguresca in Romania, ni se dete urmatóri'a informatiune dela oficiulu postei din locu:

Abonati din Romania se binevoiesca a prenumerá fiacare la oficiulu postei din statulu ddoru, platindu pentru diariu numai pretiuu ficsu trecut in tarifa pentru fiacare diariu, dupa cum se vinde elu in loculu editurei sale, era porto de transportu si dreptulu de comissionu are se'lu plátésca fiacare acolo, pe locu, in patri'a sa si in afara nimicu. Prin urmare

Diariulu „Observatoriulu“, care ese de 2 ori pe septemana, costa pentru Romania intréga numai 7 (siete) florini val. a. sau 17 franci (lei noi) si 50 cent., adeca atáta câtu costa si aici pe locu in tipografia, era nu 22 franci, câtu costá pana acuma. Atátu avem se primimu noi: 7 fl. si mai multu nimicu. Acésta inse numai sub respicat'a conditiune, daca prenumeratiunile se facu la postele Romaniei; facénduse de a dreptulu incóce, e totu 22 franci, cá-ci in acestu casu noi si cu acestu pretiu esimu reu.

Foisior'a „Observatoriulu“.

Una epistola si unu articlu originalu scrisu de Simionu Barnuti.

Prea onorate d-le Redactoru!

Trimitu acestu articlu, cá de se póte, se se tiparésca in fói'a pentru m. si cl. CREDU EU, cá on. redactiune n'are trebuintia neaparata de densulu, si nu pentru aceea ilu trimitu, ci pentru-cá sunt invinsu de trebuint'a restaurarii soborului mare, si clerulu nostru nu mai voiesce a se desteptá, cá incai dela episcopulu se'lu céra; scaderile nóstre sunt mai mari de câtu se fi indrasnitu eu a le descrie cum sunt, numai ceva am atinsu, dar ce am atinsu, nu póte fi iertatu a se mai tacea. Nu te teme domnule a'lu tipari, se'lu vei socoti de tréba, tota responsabilitatea o iau pe mine; cu numele fa ce vei vrea, pune'lu totu afara, seu numai doue slove cum e in manuscriptu, seu nici-o slova, a nu'lu pune de felu e mai bine despre o parte, cá atunci n'au de a face atáta cu autorulu, si céra mai fara de patima lucrulu insusi. Ori-cum, de'lu va lasá censur'a, ce si credu, nu te teme alu tipari, cá eu nu m'am temutu alu scrie. Iti dau voie, ba te si rogu a mutá cuvinte si espresii care nu ti se voru para potrivite, era daca nu se va potea tipari, te rogu cu dea-dinsulu se ai bunatate a mi'lu retrimite câtu vei potea mai curendu. Remanu alu d-tale prea umilitu sierbitoriu Simeonu Barnuti m./p., professoru de filosofie.*)

Saborulu celu mare alu episcopiei Fagarasilui
Prologus galeatus.

Unii cetescu cu sange rece despre versarile de sange ce se facu in Spania, seu in Caucas, seu in

*) La acésta scrisóre nu e pusa dat'a, se va vedea inse la articlu, care este din 22 Decembre 1842.

Intru altele, abonarea la posta — se intielege cá pe langa recipissa, e fórtu multu facilitata, si in casu de reclamatiuni totu post'a locala are se respunda si se implinésca defectele.

Red. „Observatoriulu“.

G. Baritiu.

Despre serbitute sau sclavia.

(Urmare.)

Diversele classe de sierbi in imperiulu Romei.

Dupa cum sierbii erau ocupati la campu, la tíera, sau in capitala si in alte cetati, asia 'i aflamu si clasificati. Erau deci:

„Servi ex familia rustica“, aplicati la lucruri de cele mai grele de campu si in gradini, in pietrarii si la alte robote. Fórtu multi din acei nenorociti lucrau cu féra pe pitióre (servi comediti.) Cu acésta classe se potu compará prea bine iobagii si dilerii, precum erau ei in Europ'a pana pe la imperatulu Josifu II cu singur'a distinctiune, cá nu lucrau ferecati in lanturi, ceea-ce se intemplá numai celoru inchisi pentru vreunu delictu.

„Servi ex familia urbana“, subimpartiti in mai multe classe, cum:

Servi ordinarii, carii aveau ocupatiuni anumite, speciali, sau servi mediastini, aplicati dupa trebuintia, la lucruri diverse. Pintre acestea doue classe erau servi vicarii sau peculiare, luati de ajutoriu de cátra alti sclavi pe simbri'a lor, cá se le ajute. Adeca camu asia, precum aveau si iobagii in tierile nóstre sierbitori simbriasi, pe carii trimiteau se faca robot'a boierésca in loculu lor.

In casele mari ale patricioru Romei pentru tóte ocupatiunile si afacerile erau sclavi anumiti, inpartiti adesea in decurii, pusi sub conducerea unui sclavu de incredere. La usi'a fiacarui palatu sau case de frunte steteau Ostiarii seu Janitores, adesea legati in féra. In asia numitulu Atrium (astadi antecamera, tinda) erau pusi servi atrienses, apoi servus admissionalis anuntia domnului seu pe ospetii sau visitorii, cari

veniau se'lu védia. Inpregiurulu domnului se aflau servi cubicularii, cum amu dice in dilele nóstre camerari, Kammerdiener, cari se bucurau de increderea despotului lor si in multe casuri exercitau influentia mare asupra lor, cá si astadi. — Sclavi de starea inferióra erau Tonsores et Cinerarii, pentru tunsu, rasu si incretitu de peru (cu feru arsu). Tunsulu si rasulu era uneori incredintiatu si la femei slave Tonstrices. Vestiarii inbracau pe domni. Balneatores sierbiau in bai (scalda).

Celu mai mare numeru de sclavi se cerea pentru bucataria (culina, cuina) si mésa. Opsonatores, cumparatori de pesci, carni etc.; Cellarii, pusi preste cuina si celariu (pifnitiu); Lectisterniatores, asternatori de paturi, in limb'a moderna sofe, divane, pe care ospetii siedeau resturnati inpregiurulu mesei; Structores, asternatori de mese; Distibitores, cari puneau in castróne si farfurii (blide si talere); Carptores, taiatori sau rupetori de carne, pesce etc.; Praegustatores, spre a gusta inainte, cá se védia daca bucatele sunt bune, sau si daca nu sunt inveninate, in care casu bolnavindu-se ei, scapau domnii lor; Pocillatores, turnatori de vinu = nemtiesculu Mundschenk, remasu astadi, din titlu de sclavu, cá titlu de onóre.

Domnii si dómnele mai aveau si alti sclavi spre a ingriji de sanatatea lor, cum Medici, Chirurgi, Unctores, Ocularii etc. De aici vine, cá in Romania pana in decadele din urma nici-unu boiaru mare si patricianu nu diceau mediculu domnule doctoru, ci doctore, n'audi doctore, vino incóci doctore.

Pentru distractiunea domnilor si dómnelor erau alti sclavi, cum Anagnostae sau Lectores, cititori de carti si scrisori; Mimi, comedianti; Symphoniaci, musicanti; Gladiatores luptatori spre a sangeru pentru placerea domnilor. Mai era o multime de alti sclavi. Llecticarii, cá se póte domni si dómne pe umeri in lectica; Antambulones, ce se dice la noi paicu, care alérga inainte; Nomenclatores seu Monitores, cari strigau numele domnilor, cá se i se dea multimea din cale. Este adeca sciutu, cá de ex. Senatorii Romei

Afganistan, era daca li se intempla a ceti vr'odata cevasi mai aprópe asupra unoru scaderi, ce striga la ceru pentru indreptare, pe locu schimba fejie, simtu nadusieli din launtru, seu ametiela de capu. Pentru astfelu de cetitori cu stemperamentu sangiosu seu colerosu e menitu acestu micuti prolog galeat a'i informá de buna vreme despre cugetulu scriitorulu, cá se scie cetitorii, cá acesta n'are de gáudu a vatemá pe nimeni si cá singurulu scopu ce si-au propusu, e a indemná mai ántaiu pe preotii romanesci uniti din Ardealu, cá se cetésca cu de-adinsulu atátu istori'a lui Petru Maioru despre inceputulu romanilor, o carte ce nu póte se'i lipsésca nici unui romanu adeveratu, cá si istori'a bisericii romanilor, care era fara pecatu nu póte se lipsésca nici unui preotu adeveratu, apoi a desteptá in acei cinstiti preoti o rivna mai mare spre studierea tocmelii*) bisericii sale, spre iubirea aciasa si spre a saborului mare restaurare. Acesta e scopulu si mijloculu spre alu infintia adeverulu pe calea publicitatii! Sine ira et studio!

Dreptulu bisericii romanesci de a tineu saboru mare in totu anulu, atátu e de recunoscutu, in cánu nu póte se se afie in totu nemulu nostru vre-unulu, care se se indoiésca despre acestu dreptu bisericescu. Inca e vie aducerea aminte, cumcá inainte cá de 70 de ani era datina a se aduná protopopii la Blasiu la mitropolia spre a se sfatui asupra trebilor bisericesci. Inca mai sunt protocoale de ale episcopiloru betrani, in care au insemnatu stramosii nostri, cum se chiamá in totu anulu protopopii cu deputatii clerului, ba din mireni inca era datina a chiamá pe unii mai de frunte, si mai puternici in cuvinte si in fapte boierii neamului nostru; inca mai stá istori'a bisericii romanilor alui Petru Maioru si pana va stá cartea acésta, va stá si saborulu celu mare, seu incai pomenirea lui. — Asia mai védia

*) Prin tocmela intielegu aceea ce dicu unii constitutio, altii constitutie, altii constatuiciune; care e mai buna?

inca consciint'a aceea in clerulu nostru, cá biserica romanilor si in timpurile cele barbare, candu neamulu nostru din launtru era asupritu de seracia si de nesecintia, din afara de navalirile ginteloru insetate de sange si nesaturate de pamentu, mai avea unu felu de scapare si unu mijlocu fórtu puternicu de unire religioasa in adunariile clerului cele de preste anu — nisce protopopi si popi, adeveratu cá simpli si fara de inventiatura inalta, dar cu o áanima jertfita cu totulu spre binele acelor ce privea la ei cá la nisce parinti pururea gat'a spre a filorui sei mangaiere, se intalnea in totu anulu cu celu dintaiu alu lor pastoriu sufletescu, care de densii mai cá nu se deosebia de cánu cu cinstea inaltei dirigatorie sale, si cu meritele pentru care'lu ridicase la acea dirigatori stralucita, altmintrenea cu invetiatur'a nu'i prea intrecea, era cu o vietia simpla si cinstita, ma nu pompósa, le aratá cum se se ferésca atátu de a fi marsiavi, cum si de unu luxu necuviintiosu statului popescu, si apoi de astfelu de barbati cuviosi si nu politici, nu se potea teme biserica, cá'i va trage la sine tóte drepturile cá se domnésca preste cleru si preste bietii crestini cu potere netiermurita; ne remaindu'i clerului si medulariloru bisericii altu dreptu, de cánu a suspiná inaintea mai mariloru bisericesci.

Datin'a de a tineu saboru mare in totu anulu au fostu intarita si de principii Ardealului, precum se cunoesce din chrisovulu lui George Racoczi, prin care poruncesce lui Simeonu Stefanu Popu arhiepiscopulu romanescu de atunci, cá se adune in totu anulu la saboru pe toti cei de sub a sa ascultare pastorii, si de ar dá de vreo greutate in trebile credintiei, se fia datori a cere sfatu si dela preac. d. episcopu orthodoxu (atunci era Gelei.)*)

*) Vedi Petru Maioru istori'a bisericii pag. 75 p. 11 de unde se vede, cá Racoczi numai pentru aceea au ingaduitu pe romani a se folosi cu dreptulu seu insusi, cá pe incetu se'i póta trage la credint'a reformatiloru, ci multiamita lui Dummedieu, cá n'au lasatu a se infintia unu astfelu de cugetu, cá de ar fi primitu

esieu in publicu comitati si inpresurati cu pompa, precum astadi abia se mai vede la regi si imperati.

Dispensatores, Procuratores, Rationarii, Actores, Calendarii erau totu atati sclavi deregatori de curte, ocupati cu administrarea si comptabilitatea veniturilor si speselor. Arcarii erau preste ladile si dulapurile pline de vestimente; Supellecticarii preste mobiliariulu casei; Corinthianii preste vasale cele mai scumpe; Servi ab argento potorio, preste vasa si pachara de beutu; S. ab argento escatorio, preste vasale de mancatu. Cei ce ingrijiau de edificiele domnului se numeau Servi insulares; Topiarii, gradinari pentru parcuri (gradini). Servi a pedibus, pedestrii, de trimisu. Librarii, Glutinatores, copisti si legatori de carti; Servi a bibliotheca, Amanuenses, Notarii, Servi ab epistolis, inca si persoane aplicate pentru educatiunea si instructiunea prunciloru, Nutritii et Paedagogi, erau mai totu sclavi. De aici se pote explica despretiulu inpreunatu inca si pana in dio'a de astadi la greci si romani, cu terminulu de Dascalos si Didascalos, kir dascale, jupane dascale, la germani cu Schullehrer, la unguri cu iskola mester.

La campu afara inca erau classificate ocupatiunile sclaviloru in Aratores, Occatores (grapatori), Muliones (mulari, astadi pe turc. catari), Vindematores etc. etc. Preste toti era unu Villicus, in dilele nostre inspectoru de villa, provisoru, intendantu, mandataru, deregatoru, inca si prefectu la dominiile sau latifundiele cele mari.

Femeile de rangu inaltu aveau asemenea multime de sclavi si slave in proprietatea lor, era cele de classea midiulocia le imitau in ruptulu capului, fara a mai intrea, daca starea si averea le permite unu luxu atatu de furiosu. Femei'a luă ca parte de dote unu numeru anumitu de sclavi si slave, din acestia unu numeru orecare isi reserva ea, inpreuna cu o parte din dote in proprietatea sa exclusiva, era ceilalti treceau in proprietatea barbatului. Acea avere a familiei se dicea Bonum receptitium et Servi dotales. Acea nebunia a crescutu infricosiatu sub imperatori. Abstractiune facendu de alte ocupatiuni femeiesci, singuru la toalet'a unei domne concurgeau celu puçinu câte 10 pana in 20 de slave; cu peptenarea, inpletirea, colorarea si conciatu'a (frisur'a) perului aveau de lucru câte 4—5 inse; altele trebuia se'i dréga (dresu) fati'a cu albele, rumenele, genele si sprincenele cu negru etc. si érași altele se o inbrace. Vai de sufletulu slavei ce comitea vreo eróre; in acelasi momentu simti'a intieptatur'a de acu, ori si injunghiatura cu pumnariulu domnei sale.

(Va urmá.)

Transilvani'a.

— Fagarasiu, 24 Decembre 1880.

Stimate domnule redactoru!

Imi permitu a ve trimite articolulu ce urmédia mai la vale, aparutu in „Industrie-Zeitung für Ungarn“, or-

S'au si tinutu acésta datina pana in dilele episcopului Atanasie Rednik. De aci incolo datin'a aceea au prinsu a slabi si a se ingropa dinpreuna cu dens'a si acelu dreptu nepretiuutu alu bisericii; temelulu surparii lui inse ilu pusera iesuitii atunci, candu au inceputu a se mesteca dintru'ntaiu in administrarea bisericii romanesci.

(Va urmá.)

romanii legea cea calviniana atunci nationalitatea romanésca ar fi perduta, ca romanulu daca isi muta ritulu, apoi nu mai voiesce a se tine de romanu, precum vedemu ca s'au lapedatu inainte de unire cu Rom'a si se taie si astadi unele din cele mai de frunte familii, mai alesu din Hatiegu, comitatulu Hunedórei si tier'a Fagarasiului, ca-ci multi nu potu combiná, cum ar potea se se tina cineva de romanu, fiindu in privinti'a religioasa medulariu alu bisericii reformate, si nu voiescu a'si aduce aminte, ca daca au potutu se fia romani in Itali'a ca pagani, cu catu mai virtosu potu se se marturisésca de romani astadi si aceia carii pote aru tinea legea reformata, din pricina ca reformatii inca sunt crestini, si sectele religioase dinpreuna cu disputele teologiloru nu trebuie mestecate niciodata cu nationalitatea; alt'a e nationalitate, séu natie, séu nému, si alt'a va se dica religie, au religiune, au lege, au credintia; multi inse nu voru se scie nimicu de astfelu se distinctiuni (deosebiri), ci daca li s'au urtu séu se rusinéda a se mai chiamá romani, indata incepu a nu postí, si apoi pe acésta isi intemeiéda dreptulu de a se lapeda de némulu seu, punendu steametu, ca nu pote postí, ca si cum dóra cineva numai in postu ar potea se fia romanu adeveratu si in di de dulce a incetá de a fi romanu! Ei, va dice cineva, care omu generosu pote se se tina de némulu romanescu celu apusu si neinvetiatu? La astfelu de ómeni respundemu, ca celu ce se lapeda de némulu seu pentru-ca fara a sa vina e mai apusu si mai neinvetiatu ca alte némuri, acela nu e cu nimicu mai generosu, de catu celu ce tagaduiesce pe maica-sa ceea ce l'au nascutu, pentru-ca e betrana si nepotentioasa.

ganulu reuniunei industriale provinciale din Pest'a Nr. 22 an. cur.

Acestu articulu e forte instructivu, ca-ci ne dovedesce cumca cutitulu au trecut prin carne pana in osu si clasei de mijlocu, prin urmare a partii de poporatiune care se lauda cu o mai buna stare materiale; marturisirile ce se facu in unu astfelu de organu care represinta interesele comerçului si industriei in tíera, merita se le cunoştemu se luamu si noi notiie de ele si se speramu firmu, ca ajungendu cutitulu si la ósele altora, cari pana acum se pare a fi scutiti, se voru unu nu preste multu cu vocea nostra a romaniloru, care de multu striga: asia nu mai pote merge, reintórcerea este urgenta.

Alu stimabilei d-vóstra

stimatoriu
Joanu Romanu.

Echilibrulu turburatu intre drepturi si datorintie.

„Statulu are de scopu a garantá cetatieniloru sei securitatea publica, justiti'a, conditiunile bune stari materiale si de progressu spiritualu. Spre atingerea acestui scopu cetatienii trebuie se ia sarcine asupra lor. Daca scopulu statului nu se ajunge de locu, séu numai in modu neperfectu, atunci lucru firescu, ca pretiulu platitu pentru ajungerea lui este prea mare.

Asia stamu noi adi — durere in patri'a nostra Ungari'a. Independenti'a nostra de statu ni-a inpusu enorme sarcine, inse folósele ce se asteptau dela acésta independentia, au remasu tare indaraptulu celoru mai modeste asteptari.

Cum stá cu organizatiunea justitiei, administratiunei, a creditului, a instructiunei publice si a retielei drumuriloru si canaleloru nostre? Noi scimu cum va trebui se'si dea fia-care dintre cetitorii nostrii respunsu la aceste intrebări. Séu dóra ne consolédia pentru tristulu presentu vreo perspectiva mai frumoasa, in viitoriu? Cine ar potea adi raspunde afirmativu la acésta intrebare?

Viéti'a nostra sociale si politica stá pironita pe scar'a cea mai adenca a unui statu feudal; in privinti'a economica ne aflamu in conditiunile unui statu primitivu agricultorulu.

Cetatile nostre care in alte tieri sunt focularie centrali ale unei industriei si comerçului in floritoriu, se afla cu puçine exceptiuni, in stare de stagnatiune si de regresu.

Cetatienimea (burgerimea) nostra, care in alte state este semburele materiale si intelectuale alu natiunei, factorulu decidetoriu in viéti'a publica, se afla decadiuta in apathia economica si dependentia politica.

Diet'a tierii in realitate representa aprópe numai aristocrati'a*), care considera statulu si comitatulu de o vaca cu lapte si institutu de alimentare, nu arata nici-o pricepere, nici o ánima pentru interesele comune, ba nici pentru o rationala tractare si promovare a agriculturii, cu atátu mai puçinu pentru desvoltarea industriei si protegere intensiva a muncii nationale, singurulu isvoru care pote dá valóre naturaleloru comori ale pamentului nostru si pote mari in modu considerabile venitulu acestuia.

Regimulu nostru cugeta numai in a dou'a linia la bunastarea tierii, ca-ci prim'a lui ingrijire este pentru asigurarea maioritatii in parlamentu si intemeierea domniei lui in tíera cu ori-ce pretiu; acesta este scopulu finale, la care tinde si lucra dio'a nóptea.

In anulu din urma s'a vorbitu si scrisu multu despre promovarea industriei pátriotice, si dn. ministru de ressortu si-au aratatu bunavointi'a sa in acésta privintia prin convocarea mai multoru enquéte; dar nimeni nu scie, daca fructele acelei sementie voru ajunge candu la matoritate.

Dar chiaru si candu unele din mesurile luate spre acelu scopu aru ajunge a se realisá, acelea se paralisédia prin o intréga ordine de proiecte de legi destinate a mari sarcinele nesuportabile de pana acum ale clasei producétorie.

Contributiunea de consumu, pe cafea, zaharu si bere amenintia libertatea schimbulu atátu de tare, in catu au revoltatu nu numai pe intréga lumea comerciale, dara si pe simplulu lucratoriu si pe industriariu, care avendu a luptá cu prea puternic'a concurentia straina, i se scumpescu forte simtibile aceste mijlóce de viéti'a.

Novel'a la legea de timbre si competentie scumpesce si ingreunédia justiti'a, pe candu afacerile de

*) In textulu nemtescu este Junkerthum, care se apropie in sensu cu engl. Gentry, ca nobilime de alu treilea rang, inse passionata a jocá pe lordu, magnatu, patricianu de rang; adeca ce dice poeticulu nostru poporu: Domnu mare si bani n'are; casa mandra si flamanda, séu: niemesiu de o casa, cersitoriu de siese; ori ca in Romani'a: Boieru'i totu boieriu, de si incinsu cu fune de teiu (din scórtia de teiu). Red.

comerçiu si industria potu inflori numai in conditiunile unei justitiei eftine si prompte.

Nou'a lege despre manipuliunea contributiunei, contine dispositiuni adeveratu draconice asia, catu multe intreprinderi industriale se voru ruiná. Acum este timpul supremu, ca cetatienimea se se decida a luá positiune contra astoru-feliu de sarcine, care sunt o invederata negatiune a scopului statului; ca-ci este nu numai unu dreptu, dara si o detoria a cetatienimei, a pune in misicare tóte mijlócele legale contra acestoru feliu de noue si apesatóre sarcine din partea unui regimu, care nu corespunde inaltei sale chiamari luate asupra'si.

Alegatorii si anume aceia ai orasielor, voru lucrá numai in interessulu existentiei lor materiale, candu voru pretinde categorice dela deputatii lor, a se opune astoru felieri de sarcine nesuportabile si a cere restabilirea echilibrulu turburatu intre drepturile si detorintiele lor. (*).

Austri'a.

— (Semnu bunu.) Diariulu „Morgen-Post“ din Vien'a de catuva timpu se ocupa cu estinderea legeri electorale la toti austriacii, cari solvescu contributiune directa de cincii florini.

Acésta idea a fostu forte seriosu discutata de reuniunile democratice liberali, ventilata in petitiunile cetatieniloru la adress'a corporiloru legiuitórie, mai de curendu primita si in cluburile deputatiloru si in alu consiliulu comunale vienesu.

Resultatulu este, ca toti carii solvescu contributiune directa de cincii florini, se fia admisi la alegerile consiliulu comunale si ale comiteteloru cereuali.

Intréga Austri'a va fi multiamitória capitalei pentru acésta frumoasa initiativa, si reichs-rathulu nu va potea multu intardiá cu admiterea acestoru cetatieni la alegerile de deputati. — Primulu pasiu dara e facutu, exemplulu datu se va urma negresitu si in provincia, ca-ci class'a agricultoriloru planuiesce petitiuni monstruóse, cari au se fia subscribe de sute de mii ómeni, in contra careia nu va potea resiste nici spiritulu de partita, nici class'a conservativa a deputatiloru, de órece acésta idea se pare a fi inspirata si nutrita de insusi regimulu actualu, carele pe iucetu incetu si-a propusu a largi si legea electorale.

Pe candu Vien'a progressédia in directiunea acésta, si deschide usia larga la institutiunile liberali, ce facu barbati de statu ai Ungariei? Se pare ca nu'i dóre capulu de ceea ce se lucra la vecini; ei fara alegere de partida se ocupa cu ide'a, cum ar potea se remana natiunea magiara singura despunatóre pentru totudeauna in corpulu legislativu, in administratiune si la tribunale, unicele mijlóce, precum credu ei, de a'si potea exercitá omnipotenti'a in statulu ungurescu si a'si sustinea hegemoni'a. De aceea o parte nu voiesce ca romanii se ésa din passivitatea de pana acum, reu intielésa chiaru si de unii din adeptii ei, altii se temu, ca prin intrarea lor in diet'a Ungariei se va inmulti partid'a resturnatória. — Deputatii alegendi prin conlucrarea romaniloru, au se remana romani in tóte inpregiurarile; si rogu-ve, dupa legea electorale de astadi, potu ei in casulu celu mai favoritoriu se aléga mai multi de 14 deputati? Si ce lucru mare aru potea se face ei in diet'a Ungariei? Nu este bine se ne considerati de elemente distrugatórie si din asta cauza a ne pune piedeci, ca se nu confaptuimu la binele patriei. Instrainarea de pana acum nu pote tinea in eternu, ca-ci toti suntemu fiili aceleiasi mame comune, si nu potemu ignorá versulu ei, care ne chiama la lucru. — Utopiele de magiarisare si de unu statu unitariu in limba, a la Franci'a si Germani'a, nu se potu realisá, timpulu si banii intrebuintiati spre acestea sunt lucru perdutu. In loculu acestora dóra ar fi mai consultu, ca séu se introduceti legea electorale din Ungari'a si in Transilvani'a, séu daca ve place se mai reformati si la acésta, dara numai in sensu liberalu, ca-ci vecinii nostri ne intrecu; evenimentele ne coplesiescu, si tare me temu, ca aceste voru trece preste noi la ordinea dilei, si apoi la casu de periculu érași pote se se repetiésca epoc'a inainte de Mohaci, de care Ddieu se apere acésta tíera frumoasa. — Procesulu nostru pentru egal'a indreptare se indeplinescu cu poteri elementarie. Precum voi nu poteti prescrie planetelor se se

*) Tocma in acestu intielesu si cursu de idei apparu in „Pesti Napló“ din 28 Dec., unu articlu esitu din pen'a unui proprietariu, barbatu de statu si omu practic, cu acea differentia, ca acesta descrie cu colori vii starea actuala a immensei clase de agricultori mari si mici. Red.

miscu și mai încetu, și în alta direcțiune, chiaru asia prin denegarea continua nu veti putea oprî nici cursulu nici desvoltarea legiloru omenesci, căci noi suntemu că celu ce se urca pe dealu în susu, candu stamu se resufflamu, și se ne stergemu sudorea de pe frunte, nu cugetamu la reintorcere, ci tindemu cu curagiu pãna vomu ajunge la culmea ce ne stã înainte, și acêsta este egal'a nãstra îndreptãtîre nationale, la care ne îndreptãtîesc semnu de bunu auguriu ce ni s'a arãtatu din departare.

27 Decembre 1880.

Campénulu.

— Dupa scriile din urma venite dela Vien'a pãna în 29 Dec. poporatiunea satena, anume cea din Austri'a superioare, dusa firesce, cu diecimi de ani mai înainte la scõla, nu se indetulesce numai cu petitiuni, ci ea a decisu a si convoca la cetatea Lintiu si pe airea adunari numeroase, în care se se consulte asupra stãrei sale actuale. Conservativi si iubitori de pace, precum sunt mai în tãta lumea locuitorii agricultori, masele loru se turbura numai în casuri extreme, sau cum dice romanulu nostru, candu ne ajunge cutitulu la osu. Asia se intempla si cu locuitorii tierani austriaci. În 19 ani de candu existe si în Austri'a vietiã constitutionale, miliõnele de sateni au totu asteptatu, cã incã inoposibile care sub absolutismu li se pareau prea grele, se mai scada; ei inse au vediatu din contra, cã acelea crescú neincetatu; statulu nu se ajunge cu ele si încarca mereu la datorii cu sutele de miliõne. Pe tierani ii dõre mai amaru foncier'a (darea pe mosii), care în Austri'a trece preste 30% cu tãte asia numitele aruncusie si adaose. Cu tãte acestea, mai deunadi tieranii aflara din diarie, cã unu comitetu parlamentariu a preparatu unu proiectu nou de lege pentru încarcarea si mai grea a pamentului. Atunci tieranii irritati preste mesura au inceputu a se aduna si consulta între sine dicundu, cã dupace în 19 ani mai nimeni nu'si ridicase vocca în parlamentu spre apararea clasei loru, acuma voru ei insii se'si ia sãrtea si caus'a în mana, se o apere cum voru sci, daca deputatii alesi totu ei, de pãna acum i a u in si elatu totudeauna.

În Austri'a existe o lege noua de reuniuni si de adunari, dara camu elastica, camu cã doi bani în trei pungi. Adunari private si publice se potu face, inse sub coperisii, în sale mari; sub ceriulu liberu nu, decãtu numai pe langa concessiune, care inse nu se dã mai niciodata. Tieraniloru nu li s'a permis a se aduna nici în vreo sala; era ordinulu datu în acêsta cauza este sinceru destulu cã se o spuna curatu, cã autoritãtile publice se temu de turburari. Diariile mai adaoga, cã revolutiunea din Irlandi'a si causele ei ar fi strabatutu si în masele locuitoriloru austriaci si ar fi turburatu spiritele. Se mai observa, cã acuma chiaru locuitorii cetãtilor reclama cu tãria în favõrea poporatiunei rurale, cu care au mii de interesse comune.

Romania.

— (Cestiunea monetaria.) Intre ne-numerate alte cestiuni internationale este si acêsta, carea trebuie se interessedie pe tãte clasele locuitoriloru pãna la celu mai simplu tieranu, pentrucã tãta lumea are a face cu bani. Locuitorii margineni din Transilvani'a, Banatu si Bucovin'a, comerciantii din Brasiovu, Sibiiu si din alte piãtie, stau în relatiuni de tãte dilele cu Romani'a, transactionile comerciale sunt fara numeru; comunicatiunea pe Dunare si pe calile ferate le inmultiesce neincetatu. Intr'aceea monetele (banii) carii aveau cursu pãna înainte cu cãtiva ani în Romani'a, erau unu amestec si confusiune de monete de ale toturor staturiloru; insielatoriile ce se faceau prin acea babilonia, se urcau la miliõne. Moneta patriotica nu existase din sec. alu 17-lea; era în epoc'a nãstra, pre candu tier'a se încercã se bata moneta propria, Port'a otomana ajutata si de Austri'a, s'a opusu mai multi ani. În fine tier'a reusi se se bata incã moneta de argintu; dara pre candu se apucã se scõta si moneta de aur, splendid'a Põrta i se lungi erasi în cale.

Tãte acelea pedeci au cadiatu prin castigarea independentiei. De aci înainte se va bate moneta romanescã ori-cãta, dupa trebuintia. Mai remane inse alte întrebare, ce agita de mai multi ani pe tãte staturile europene: asia numitulu etalonu.)*

*) Etalon are doue semnificatiuni: armasariu, si mesura, modellu de mesura regulata, auctorisata de cãtra auctoritatea publica si conservata la locu publicu, spre a se conforma tãta lumea dupa aceea.

adea mesur'a valõrei monetelor, si leg'a (pe latinesce) sau aliagiulu (pe francesce), adea amestecarea unui metalu cu altulu sau combinarea loru, în cãtu adea nici-o moneta de argintu nu este argintu curatu si nici-una de aur nu e aur curatu, ci se amesteca, de ex. aurulu cu ceva argintu sau cu arama, dela care apoi depende fõrte multu valõrea si cursulu monetelor, care si sunt supuse la multime de falsificari, mai alesu în tierile reu administrate si innotãtõrie în datorii. Tendenti'a Europei este cãtra unificare în ambele întiesuri; gubenele si legislativele nu se potu invoi asupra basei; unele voiescu a lua de base argintulu, alte aurulu. Romani'a e tocma pe cale de a se decide în vreo parte. În acêsta materia citimu în „Curierulu finantialu“ unu articlu, pe care'lu reproducemu asia cum e tradusu din frantiosesce, fõrte frantiositu, adea precum se camu fõrte nemtiescu si ungurescu pe dincõce de munti cele mai multe traductiuni. Acela suna:

— (Cestiunea monetara în Romani'a.) O cestiune fõrte inportanta s'a ridicatu dilele trecute în camer'a deputatiloru, cestiunea de a se sci, daca Romani'a trebuie se remaie incã în situatiunea monetara confusa în care se afla, seu daca interesele ne comanda se catamu a intrã si noi în uniunea monetara latina.

Cestiunea, este dreptu, nu se ridica pentru prim'a óra. Ea a fostu agitata la diferite epoce, si legiuitorulu romanu din 1867, s'a pronuntiatu intr'unu modu categoricu pentru uniunea monetara latina, cu sistemulu seu decimalu si cu dublulu seu etalonu, de aur si de argintu. Acêsta lege a preparatu de atunci terenulu, pentru-cã Romani'a se pãta intrã intr'unu timpu ore-care în acêsta uniunea monetara: tãte monede cari nu erau baste pe sistemulu decimalu, au fostu de atunci interdise de a mai circula în tiãra. În loculu lor s'a admisu moned'a uniunei latine, si s'a declarat categoricu, cã acêsta moneda va fi primita la casele nãstre publice, cã si monede nationale.

O data pornita pe acêsta cale, legea dela 1867 admite intru tãte conditiunile prescise în uniunea monetara pentru fabricatiunea monedei; s'a stabilitu aliagiulu de 900 la 1000 pentru piesele de 5 franci, si acela de 835 argintu curatu si 165 aliagiu pentru moneta divisionara, adea cu unu titlu superioru valõrei intrinsece a acestei monede. S'a admisu incã, cã moned'a divisionara se nu se pãta bate în mai multu de cãtu 6 bucati de fia-care locuitoriu.

Acestea tãte le-a facutu legiuitorulu, cum amu disu, în scopu cã si Romani'a se între intr'unu timpu în uniunea monetara latina, cã ea se pãta adea se beneficiedie si de avantajile acestei uniuni, dupa-ce si-a impusu desavantajile si restrictiunile ei. Pãna adã inse, gratia diferitelorupregiarari, tier'a nãstra nu a potutu se'si atinga acestu scopu. Ea a remasu incã în acestu punctu intr'o situatiune anormala, care credemu cã nu mai pãte durã multu timpu, fara pierderi noue pentru natiune.

Unu adeveru necontestabilu este, cã dela 1865, candu s'a fundatu uniunea latina, valõrea argintului faciã cu aceea a aurului a scadiutu fõrte multu; pe candu atunci argintulu avea o valõre de 15 ori mai mica de cãtu a aurului, adã acea valõre e de 21 de ori mai mica; piesele de 5 franci prin urmare, nu mai au nici ele aceeasi valõre intrinseca dela 1865, faciã cu aurulu, si sunt pãna la óre-care punctu o moneda fiduciara. Acêsta moneda cu tãte astea, cu o valõre inferiõra titlului seu, pãte circula fara jena în sinulu statelor ce facu parte din uniunea latina; ea este incã admisa chiaru la noi, de si tier'a nãstra nu are incã favõrea de a i se primi pe teritoriulu uniunei monedele sale, intru tãte conforme cu acelea.

În situatiunea dar, în care ne aflamu, dupa legea dela 1867, cu unu pitioru numai în sinulu uniunei latine, nu avemu de cãtu inconveniente fara nici o compensatiune: primimu nisce monede straine cu o valõre fictiva, pe cursulu lor nominalu, chiaru pe candu monedele nãstre, intrunindu perfectu aceleasi conditiuni de fabricatiune si aliagiu, potu fi refutate pe teritoriulu uniunei.

Adeverulu este, cã moned'a nãstra nationala nu este incã suficienta nici chiaru circulatiunei interne; acum candu topirea rubleloru si transformarea loru în piese nationale a inceputu, candu în fine avemu a atinge preste puçinu maximulu de fabricatiune toleratu de uniunea latina, trebuie ni se pare, din vreme a ne gandã la mijlõcele de a mantine valõrea acestui argintu-moneda la titlulu indicatu pe elu, si acestu mijlocu nu este altulu, de cãtu se'i deschidemu unu debusieu mai vastu, se

facemu cã ea se fia primita si în acele state, ale caror monede tipu le-amu adoptatu.

Daca Romani'a nu va catã se între curendu în uniune, monedele sale voru circula numai în mijloculu unui numeru restrinsu de 5 miliõne locuitori; transactionile nãstre cu strainãtatea, si insasi cu statele uniunei, voru continua astfelu a fi totu asia de desavantajõse cã pãna adã. Costulu inportatiuniloru nãstre vomu fi siliti a'lu plati în continuu în aur, care a inceputu a fi fõrte raru la noi, si a încercã astfelu chielueli considerabile de schimb. Exportulu din contra ni se va putea plati în monede de argintu ale uniunei, cu unu titlu multu mai inferioru valõrei loru intrinsece.

Daca din contra Romani'a este admissa în uniunea monetara latina, monedele nãstre voru gasi o piãtia vasta de 85 miliõne locuitori, în locu de cinci miliõne, comerciulu exterioru va lua unu puternicu aventu, moned'a nãstra de argintu potendu circula pãna la extremulu occidentu, pe cursulu desemnatu de chiaru titlulu seu.

Astfelu dar, credemu cã, pe cãtu timpu vomu mantinea dublulu etalonu alu uniunei, si pe cãtu voim a respectã strictu indatoririle impuse siesi de uniune, este în interessulu Romaniei se caute a intrã în acêsta uniune cãtu mai neintardiãtu, pentru-cã astfelu se pãta profitã si de avantajile ce ea ofere. Acêsta amu cerut'o noi incã din anii trecuti, candu amu propusu demonetisarea si topirea rublei cã mijloculu de scapare de calamitatea invasiunei rubleloru russe; acêsta o ceremu si adã gubernului, care credemu cã nu va intardiã a face demersurile trebuintõse pe lãnga poterile ce compun uniunea.

Altufeliu ne supunemu voluntariu la datorii, fara se avemu si drepturi; admitemu desavantajie, fara nici-o compensatiune.

Revista politica.

Europ'a tine serbatori; ea cã manã va intrã în Saturnalii, care estimpu voru fi atãtu de lungi, precum se intempla fõrte raru dupa calindariu. Intr'aceea comandantii dimitu o parte de ostasi inrolati din comunele învecinate, pe la casele parintesci, spre a serbã Craiunulu christianu împreuna cu consangeniiloru, trei dile întregi. Inse si atãta, este o economia mare pentru casele regimentelor, în unele staturi cãte unu milionu si doue.

Asia dara este pace în lume? Da, pãna candu voru crede cu totii cã sunt bine preparati. În interessulu toturor trebuie se repetimu aceea ce facu diariile din capitalele europene, informate multu mai bine de cãtu noi: avemu pace armata pãna în dinti; pace care dõrme pe tunuri si se radima pe baionete; pace care armãdia necurmatu.

Evenimente noue generali sunt prea puçine de 10 dile încõce, era ce ar fi, se tine în secretu asia, în cãtu daca totusi aru esi ceva la lumina, cineva ar trebui se fia pedesitu celu puçinu asia, precum a patitu comitele Montgelas, unulu dintre diplomatii dela internuntiatu'a austriaca dela Constantinopole, care a cutediatu se decopiedie mai multe acte secrete din archivele ambasadei si se le trimita la Parisu, pe bani seu pe altu ceva, nu se scie; destulu cã ilustrulu comite fu citatu indata la Vien'a si cassatu din oficiulu seu cu rusine, apoi si publicatu prin tãte diariile. Vedi asia: gubenele pedepsescu aspru pe cei ce dau pe faciã secretele lor, era pe tradatorii de popõra si de interesele lor nu'i pedepsescu nimeni, ba incã pe unii ii glorifica.

Totu ce s'a intemplat mai de curendu demnu de insemnatu, sunt cele doue note diplomatice ale Portiei otomane îndreptate cãtra cabinetele europene, pe care le reflecta la armarea necurmata a Greciei, declara cã Turci'a voiesce în cugetu curatu se fia în buna pace cu Greci'a; daca inse acêsta cugeta a o lovã, se scia tãta lumea, cã turcii se voru aparã precum sciu ei. Intre acestea cabinetele se încercã se induplece pe ambele parti adversarie, cã se'si alãga unu tribunalu de arbitrii europeni, auctorisatu a trage o linia noua în Tessali'a si Epiru, pe care apoi se se oblige a o acceptã ambele parti în modu definitivu si se fia pace. Greci'a inse a si declarat din capulu loculu, cã bine, se se alãga arbitrii; daca inse aceia voru esi din liter'a congresului dela Berlinu, grecii nu i se voru supune. Turci'a incã nu a respunsu la acelu proiectu.

Cabinetulu Rusiei faciã cu acestea încurcãturi si cu cele din Bulgari'a, isi chiamã cu totulu neasteptatu pe ambasadorii sei cei mari dela Vien'a si Berlinu la St. Petersburg, spre a lua si a dá informatiuni noue, strictu secrete, prin graiulu viu.

Acêsta e situatiunea de anulu nou.

Correspondentie particulare ale „Observatoriulu“.

Reginu, 26 Dec.

Stimate Dle Redactoru!

În Nr. 98 alu diariulu dv. inpartasirati scirea relativa la poporatiunea romanescã si seciãscã, colportata de diariulu „Kelet“ din Clusiu, în privinti'a taiatului lemnelor din padurile fiscalu.

Referitoriu la acestu casu, vinu a've inpartasi urmatoriele: Dominiulu fiscalu din Gurgiu fu pãna pre la anulu 1870 în posesiunea familiei Br. Bornemisza, care administrã bunulu amentitu în propri'a regia, tinendu

